

ВПЛИВ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОЇ СИТУАЦІЇ НА РОЗРОБКУ КОНЦЕПЦІЇ ОБЛАШТУВАННЯ ТРОЇЦЬКОЇ ПЛОЩІ У МІСТІ КИЄВІ

Обуховська Л. В., аспірантка каф. комп'ютерних технологій дизайну
Національний авіаційний університет (Київ)

Анотація. У статті здійснено спробу практично простежити хід передпроектного аналізу міського середовища на прикладі конкурсного проекту облаштування Троїцької площі у місті Києві. На основі наочних схем розробки концепції розкрито специфіку пошуково-аналітичної роботи і визначено вплив історико-архітектурної ситуації на розробку цієї ж концепції благоустрою.

Ключові слова: пошуково-аналітична робота, історико-архітектурна ситуація, концепція.

Аннотация. Обуховская Л. В. Влияние историко-архитектурной ситуации на разработку концепции обустройства Троицкой площади в городе Киеве. В статье сделана попытка практически проследить ход предпроектного анализа городской среды на примере конкурсного проекта обустройства Троицкой площади в городе Киеве. На основании наглядных схем разработки концепции раскрыто специфику поисково-аналитической работы и определено влияние историко-архитектурной ситуации на разработку этой же концепции благоустройства.

Ключевые слова: поисково-аналитическая работа, историко-архитектурная ситуация, концепция.

Annotation. Obukhovska L.V. The influence of the historic-architectural situation on the development of the conception of arrangement of the Saint Trinity's area in Kyiv. An attempt to trace practically a course of pre-project

analysis of the town environment on the examples of the competitive project of arrangement of the Saint Trinity's area in Kyiv is made in this article. On the basis of the evident schemes of development of conception the specificity of searching-analytical work is discovered and the influence of the historic-architectural situation on the development of this conception of arrangement are defined.

Key words: searching-analytical work, historic-architectural situation, conception.

Постановка проблеми. Проблема реконструкції центральних частин історичних міст – одна з найактуальніших проблем сучасного містобудування. Значна кількість пам'яток історії, культури та архітектури, зосереджених в містах України, незадовільний стан забудови історичних центрів, відсутність у передпроектних дослідженнях перехідних етапів від проектів зон охорони та історико-архітектурних опорних планів до генерального плану та проектів забудови поруч із розмахом капітального будівництва, приватизацією нерухомого майна та інтенсивним ростом міст ще більше загострюють вирішення задач збереження і розвитку індивідуального обличчя міста при регенерації та реконструкції забудови центру. І саме передпроектний аналіз міського середовища, що включає вивчення історичних та архівних матеріалів стосовно даного середовища, а також сучасної містобудівної ситуації, існуючих міського ландшафту та прилеглої до нього забудови, має стати у процесі проектування важливим, суттєвим і якісним етапом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У галузі дослідження історичної системи міста вже досягнуті певні зрушення: історичне місто починає розглядатися як цілісна пам'ятка, розроблено методика середовищного зонування, яка може бути надійним інструментом диференціації території міста в залежності від просторових характеристик кожної зони. Великі досягнення здобуті в галузі охорони пам'яток і розробки нормативно-регулятивної бази їх збереження, а саме зведено і опрацьовано проектно-регулятивні документи передпроектних досліджень.

Разом з тим багато дослідників [1] протягом останніх двох десятиліть намагаються затвердити в науці системний погляд на історичне місто, що повинно розглядатися як цілісне утворення, де пам'ятки архітектури – елементи просторово-об'ємної структури, які поряд із рядовою забудовою пов'язані між собою плануванням та малюнком ландшафту. Проведені дослідження дозволяють вважати, що просторово-планувальна структура історичної зони представляє собою складну систему, що характеризується внутрішньою просторовою організацією і певними тенденціями розвитку. Ця просторова система послідовно та еволюційно розвивається в часі; і завданням процесу реконструкції стає, таким чином, використання і спрямування вже існуючих природних тенденцій розвитку історичного середовища.

Цією проблемою переймається сучасний київський архітектор, віце-президент Київської організації Національної спілки архітекторів України, голова секції історичних міст Українського Національного комітету ICOMOS (UNESCO), головний редактор всеукраїнського журналу «Архітектура і

престиж» Олена Павлівна Олійник [2], яка знає дійсну ситуацію щодо охорони пам'ятників архітектури у нашій країні, а також які державні програми існують, направлені на збереження архітектурних пам'ятників України. Крім того, на збереженні та оновленні історико-культурної, архітектурної та природно-ландшафтної спадщини історичних міст України наголошує у своєму науковому дослідженні ще один сучасний архітектор Юрій Іванович Єгоров [3].

Спробуємо практично простежити хід передпроектного аналізу міського середовища на прикладі власного конкурсного проекту облаштування Троїцької площі у місті Києві (**об'єкт даного дослідження**). **Мета** полягає передусім у визначенні впливу історико-архітектурної ситуації на розробку конкретної концепції благоустрою даної площі. Дане питання, безумовно, зацікавить архітекторів і дизайнерів ландшафту, діячів культури та мистецтвознавців сьогодення, оскільки актуальність даної проблеми підтверджується першочерговим завданням реконструкції у процесі дослідження і перетворення історичного середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Стаття виконана у межах держбюджетної кафедральної науково-дослідної роботи № 83/10.03.03 «Засади формування гармонійного предметно-просторового середовища міських утворень», а також певним чином відображає зміст із навчальної дисципліни «Дизайн міського середовища» (V курс, X семестр) і може стати методичною рекомендацією для виконання студентами завдань на кафедрі КТД НАУ.

Виклад основного матеріалу. Історичне міське середовище розглядається як формальний системний об'єкт, на який спрямована професійна діяльність архітекторів (дизайнерів, інженерів), компоненти якого виникли протягом історичного періоду існування міста, який має певні закономірності еволюційного розвитку. Отже, метою створення (або перетворення) такого середовища є збереження своєрідності міста в процесі реконструкції його частин (районів), центру (історичного ядра).

Проектуванню міського, особливо історичного середовища обов'язково має передувати вивчення історії даного середовища і аналіз сучасного стану архітектури у ньому, а також подальше визначення історико-культурної та історико-архітектурної, а також соціальної цінності цієї території загалом, беручи до уваги результати проведених пошуково-аналітичних робіт.

У грудні 2009 – березні 2010 року тривав відкритий конкурс на визначення найкращої концепції облаштування та святкового оформлення Троїцької площі перед НСК «Олімпійський» в місті Києві, окремою вимогою якого було урахування можливостей її багатофункціонального використання під час та після проведення «ЄВРО 2012», а саме: як загальноміська площа для відпочинку киян та гостей міста і на період проведення спортивно-видовищних заходів як накопичувально-евакуаційний майданчик перед стадіоном. Концепція мала передбачати застосування новітніх технологій та креативних вирішень, спрямованих на сталий розвиток соціального і економічного життя

та культурного довкілля центральної частини міста, прилеглої до НСК «Олімпійський». А крім того, необхідно було забезпечити композиційно-просторову узгодженість з містобудівною ситуацією та ув'язати планувальне рішення Троїцької площі з загальною планувальною концепцією реконструкції НСК «Олімпійський» та оточуючим міським середовищем.

Троїцька площа, яка з західної її сторони виходить на вулицю Велику Васильківську, знаходиться у Либідській частині Києва, а отже, центральній. Таким чином, у благоустрої площі маємо врахувати нашаруватість представленої тут архітектури (українське бароко, архітектура радянської доби і сучасна). У ході ретельного та послідовного вивчення історичних і архівних матеріалів, що стосуються означеної території, було виявлено цікаві факти з історії її забудови, а також деякі зруйновані архітектурні об'єкти, що мали історико-культурну та історико-архітектурну цінність. Виходячи з цього, слід спробувати повернути втрачену цінність, а точніше якимось чином відтворити зруйновані пам'ятки, втрачені елементи споруд, малі форми.

Зробимо невеликий *історичний екскурс*. Основними об'єктами архітектури, що створювали історію площі (рис. 1, а, д) і, власне, дали їй назву, були:

- Троїцький ринок [6; 7, с. 146; 8, с. 686], що існував із 1860 року поблизу сучасного Національного Спортивного стадіону «Олімпійський» (рис. 1, б);
- Церква Святої Трійці (рис. 2), яка почала діяти у 1859 році, але не збереглася (ні стара, ні нова будова);
- Троїцький народний будинок [4, с. 47; 6; 7, с. 146; 9, с. 13], збудований у 1901-1902 рр. (арх. Г. Антоновський) на благодійні кошти, де М. К. Садовський у 1907 році заснував перший стаціонарний театр в Україні (рис. 1, г);
- Павільйони Всеросійської промислової та науково-художньої виставки 1913 року – знакової події у соціально-економічній сфері України початку ХХ століття (рис. 1, в, г).

Урочисте відкриття Всеросійської сільськогосподарської, фабрично-заводської, торгово-промислової й науково-художньої виставки в Києві відбулося 29 травня 1913 року. З перших же кроків відвідувачі захоплювалися мальовничим ландшафтом, чудовою архітектурою павільйонів, пишними квітниками, потужними фонтанами, декоративними скульптурами. Вечері яскраво горіли численні електричні ліхтарі. На увагу гостей претендували як насичені експонатами павільйони у неокласичному стилі, так і розважальні заклади – великий ресторан, кав'ярні, театральні зали, атракціони, звіринець.

Виставкова діяльність тривала чотири з половиною місяці. 15 жовтня 1913 року виставку закрили [4, с. 102; 8, с. 686; 11; 12].

Протягом 1917-1920 років більшість стаціонарних будинків Всеросійської виставки було знищено під час громадянської війни. Від усього виставкового містечка залишилися тільки парадна арка з низкою магазинів, галерея-ринок і будинок освітнього відділу. А у 20-х роках ХХ століття на Черепановій горі розгорнулося будівництво головного стадіону міста й республіки.

До ХХІ століття дожив лише один виставковий корпус – павільйон експозиції народної освіти. Багато років у ньому знаходився районний Будинок дитячої та юнацької творчості. Але наприкінці 2003 року цю капітальну будівлю знесли заради великомасштабної забудови площі перед НСК «Олімпійський».

Щодо церкви Св. Трійці, проект дерев'яної на цегляному фундаменті Троїцької церкви на «Новій Будові» (будови вздовж сучасної вулиці Великої Васильківської¹) склав у 1852 році єпархіальний архітектор Павло Спарро. Згідно з креслеником Спарро, що зберігся у Петербурзі, церква ним проектувалася хрещатою у плані, однобанневою з еліптичним куполом і маківкою, із шатровою дзвіницею. Відкоригований проект був затверджений царем Миколою І у вересні 1854 року. Будівництво розпочалося у 1856 році, освячення відбулося 12 жовтня 1859 року [5, с. 153; 6; 7, с. 146; 10].

У 1902 році громада «Нової Будови» замовила проект нового храму єпархіальному архітекторові Євгену Єрмакову. Згідно його проекту, нова церква мала бути двоярусною, з величезною центральною цибулястою банею на потужному барабані, до якого прилучалися чотири малі цибулясті баньки. Із західного боку до неї дотикалася п'ятиярусна дзвіниця з видовженим шатром. В опорядженні церкви еkleктично поєднувалися мотиви псевдоросійського стилю (форма бань, ряди кокошників, лиштва вікон тощо) та однієї з течій модерну – неоросійського стилю (загальне об'ємно-просторове рішення, характерні фронтони). Проектована висота головного об'єму храму з хрестом центральної бані мала скласти 56,5 м; висота дзвіниці з хрестом – понад 65 м.

Незакінчена кам'яна споруда упродовж 1920-х років височіла біля Троїцької площі (місце її розташування показано на плані 1925 року). Біля неї було влаштовано т.зв. «Червоний стадіон», проводилися масові спортивні заходи. Церква діяла й у повоєнний час (ремонт дещо спростив її зовнішність), аж поки згідно з постановою міськвиконкому від 25 вересня 1962 року її знесли за одну ніч, посилаючись на «реконструкцію вулиці».

Таким чином, знаючи вже про те, що Троїцька площа має цікаву історію забудови, свою пам'ять і пов'язану з нею цікаву архітектуру, яку, на жаль, було втрачено у другій половині ХХ століття, **завданням нашого конкурсного проекту** було відтворення загубленої архітектури у благоустрої Троїцької площі – використання їх знакових образів і паралелей – актуальними сьогодні

---

¹ Велика Васильківська вулиця – одна з центральних вулиць Києва, яка з давньоруської доби відома як шлях від Лядських воріт Хрещатим яром через села у заплаві р.Либідь до Василькова (за часів Київської Русі -Васильєва) і був уже позначений на плані Києва 1695. Звідси походить історична назва спочатку дороги, яка у ХVІІІ-ХІХст. слугувала поштовим трактом, а потім і вулиці. На плані Києва 1812 по обох її боках показано прямокутні квартали, хоч на той час більшість з них ще не було заселено. Їх забудова здійснювалася протягом 30-50-х рр. ХІХ ст. і була пов'язана з будівництвом Нової фортеці, під час якого мешканці численних хуторів і слобід на Печерську, чий ділянки відчужувалися державою, отримували наділи в заплаві р.Либідь та районі Хрещатика. У 30-х рр.ХІХст. планування Либідської частини Києва, до якої відносилася і В.В.в., було вцілому здійснено [6;7]

а

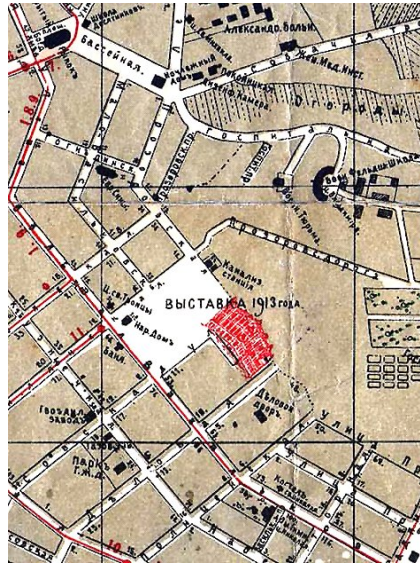
б

в

г

д

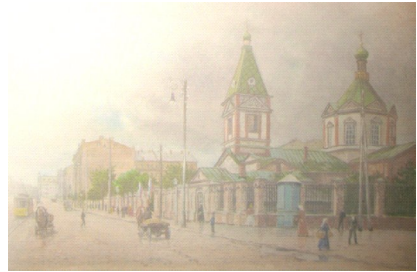
г

- а – Троїцька площа. Фото др. пол. XIX ст;
 б – Троїцький ярмарок. Фото поч. XX ст;
 в – Видляд на нижню територію
 Всеросійської виставки 1913 року;
 г – Видляд на один із павільйонів
 виставки;
 г – Троїцький народний будинок (тепер
 – Київський театр оперети). Фото
 кін. XIX ст. (листівка);
 д – Фрагмент карти Києва 1913 року.

Рис. 1. Архівні матеріали, що стосуються середовища Троїцької площі

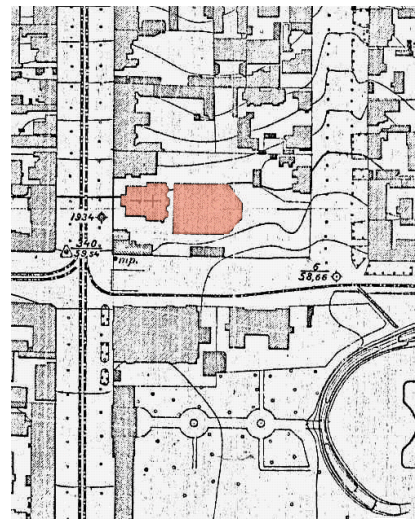
а

б

в

г

г

а – Стара дерев'яна споруда церкви, 1856-1859 рр. (арх. Павло Спарро);
 б – Листівка 1904 року;
 в – Проект нового храму (1902 рік, арх. Євген Єрмаков), за яким почали будувати у вересні 1911 р.;
 г – Недобудована нова кам'яна церква (фото 20-х рр. XX ст.), яку в кінці вересня 1962 року знесли за одну ніч;
 г – План 1925 р. з місцезнаходженням старої та нової споруд церкви Св.Трійці (тут показано перехрестя вулиць Великої Васильківської та Саксаганського).

Рис. 2. Архівні матеріали про церкву Святої Трійці

композиційними засобами і сучасними матеріалами та вплетення у пропонувану архітектурну канву площі футбольної доміанти, яка з'являється завдяки значній події у спортивному світі та суспільному житті України – «ЄВРО 2012».

Оперуючи розглянутими архівними даними, свідомо здійснювався пошук історико-архітектурних зв'язків середовища площі, які в наглядній формі було показано схематично (рис. 3). На основі даної схеми і її логічним продовженням стала схема архітектурно-просторової композиції площі (рис. 4), яка (тобто схема) наглядно пояснює концепцію облаштування Троїцької площі та виявляє основні елементи, а саме малі архітектурні форми, які акцентують увагу споглядача на кожній із ліній смислового наповнення архітектурного вирішення зазначеного міського середовища. На основі рисунку другої схеми виникла третя – асоціативна (рис. 5), яка візуально підкреслює майбутню подію – футбольний чемпіонат «ЄВРО 2012» і виявляє основну лінію архітектурно-просторової композиції площі, одночасно накладаючи асоціативний підтекст.

Отже, на основі вище зазначених схем вималювалася основна підсумовуюча схема (рис. 6), яка несе в собі значне змістове навантаження і розкриває основну ідею, концепцію нашого проекту облаштування Троїцької площі у місті Києві – взаємопроникнення у архітектурному середовищі досвіду історії, надбань культури шляхом її відродження та можливостей новітніх технологій, потенціалу сучасної людини через призму знакових подій сьогодення у суспільстві (у даному випадку, «ЄВРО 2012»).

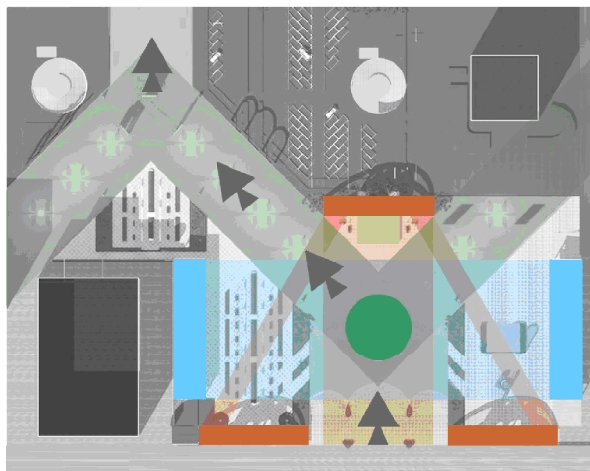
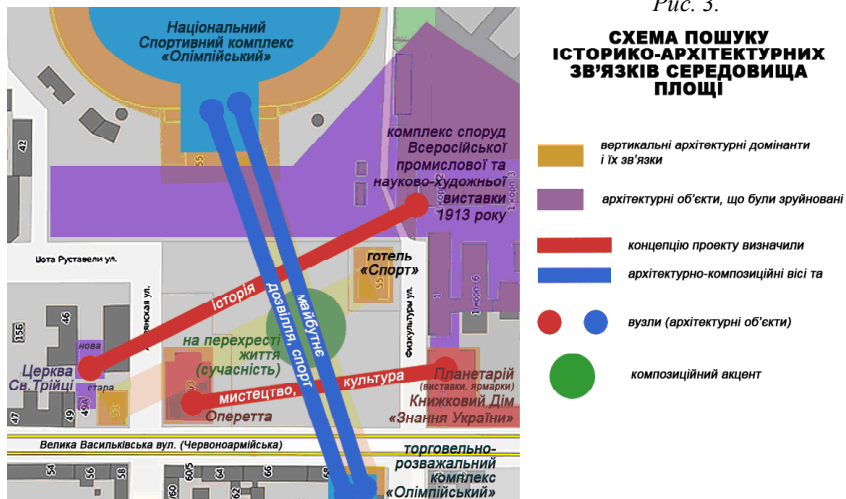
На створений каркас – концепцію – з урахуванням функціонального зонування площі (рис. 7) було нанесено усі нюанси благоустрою Троїцької площі, а саме зони озеленення, малі архітектурні форми тощо (рис. 8).

Загальний вигляд площі та її деталі окремо можна розглянути на рис. 9. Слід зазначити, що як алегоричне перенесення із втраченого в 60-ті рр. ХХ ст. сакрального об'єкту, що має історико-культурну та історико-архітектурну цінність, яким є церква Св. Трійці, основним формотворчим елементом для всіх малих архітектурних форм стала потрійна арка – як буквальна, так і трансформована (з однієї площини у кілька суміжно-перпендикулярних).

Висновки. Таким чином, виходячи з мети – збереження своєрідності міста в процесі реконструкції, – була здійснена спроба знайти шляхи системного підходу до дослідження та перетворення історичного міського середовища, які базуються на основі проектних методів дизайну в синтезі з архітектурою та історією і на базі загальних містобудівних рішень. На прикладі власного конкурсного проекту облаштування Троїцької площі у місті Києві визначено значний і безпосередній вплив історико-архітектурної ситуації на розробку конкретної концепції благоустрою означеного міського середовища.

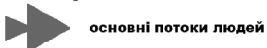
Подальші дослідження планується проводити у напрямку вивчення усіх аспектів і передумов створення малих архітектурних форм.

КОНЦЕПЦІЯ:

- вісь споглядання ПІВНІЧ – ПІВДЕНЬ: ретроспектива на Всеросійську виставку 1913 р.
- вісь споглядання СХІД – ЗАХІД: ретроспектива на Церкву Святої Трійці
- основа композиційного ритму, яка базується на транзитних потоках через площу, – аналогія із сьогоденням і сучасними подіями

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ:

- двоповерхова галерея торговельних павільйонів
- аркова конструкція, яка у різних випадках слугує фоном для сцени, зупинкою і пропілеями до парку
- відкритий каскадний форум, стилізований під м'яч як символ футболу у знаковій події для України «ЄВРО 2012»

Рис. 4. СХЕМА АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ КОМПЗИЦІЇ ПЛОЩІ

АСОЦІАТИВНА СХЕМА ПЛОЩІ

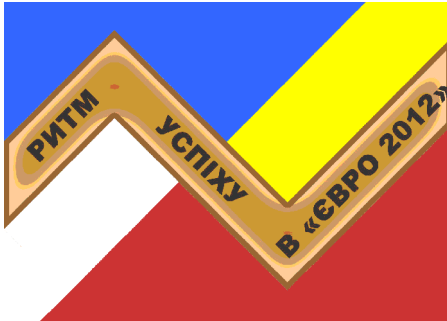
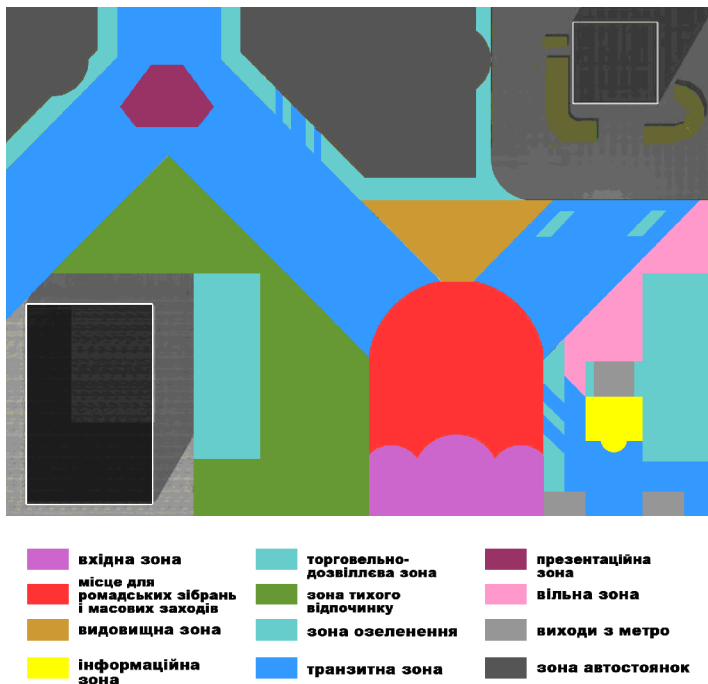

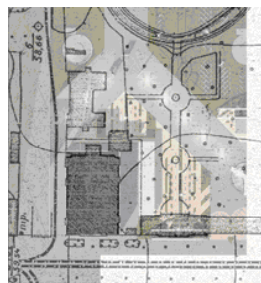
Рис. 5.

Рис. 6. СХЕМА КОНЦЕПЦІЇ ПРОЕКТУ ОБЛАШТУВАННЯ ТРОЦЬКОЇ ПЛОЩІ У МІСТІ КИЄВІ

Рис. 7. Схема зонування Троїцької площі

Зіставлення плану Києва 1925 року з пропозицією благоустрою за проектом

- 1 - монументальні сходи «Тринефний ряд»
- 2 - квітник «Крашля»
- 3 - квітник «Троянда»
- 4 - крига галерея торговельних павільйонів
- 5 - інформаційний стенд прямолінійний
- 6 - інформаційний стенд круговий
- 7 - зупинка міського наземного транспорту

- Футбольна алея:**
- 8 - відкритий форум з нависним мостом
  - 9 - збірно-розбірна сцена з відеоекраном
  - 10 - стелла, присвячена історії площі
  - 11 - флагишток аркові
  - 12 - стаціонарний рекламний щит
  - 13 - ліхтар

- Парк «Троїцький»:**
- 14 - пропілеї до парку
  - 15 - цитативий фонтанчик
  - 16 - каскад-газон-фонтан з мостами
  - 17 - перша пілля - лави з плескальними фонтанчиками
  - 18 - друга пілля - лави «Троїхаркові»

Рис. 8. Схема генплану Троїцької площі та розташування малих архітектурних форм

галерея павільйонів

МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ

парк «Троїцький»

критий каскадний форум з газонами і нависним мостом

ліхтар

центральный вхід на площу

лава «триаркова» двостороння з газонами

вигляд на площу з вулиці Велика Васильківська

стелі, присвячені втраченим архітектурним об'єктам, несуть на собі символічну алегорію: є символічними дверима у історію Троїцької площі

ЗАГАЛЬНИЙ ВИГЛЯД

Рис. 9. Загальний вигляд Троїцької площі та її деталі – малі архітектурні форми (розробка автора, окрім відкритого форуму)

Література:

1. Олійник О.П., Гнатюк Л.Г., Чернявський В.Г. Дизайн середовища: Підручник для студентів спеціальностей 7.020210, 8.020210 «Дизайн». – К.: НАУ, 2010. – 487 с.
2. Олійник О.П. Формоутворення просторової структури міст України під впливом національно-релігійних чинників / Досвід та перспективи розвитку міст України: Проблеми малих міст України: Зб. наук. праць. – Вип.15. – К.: КНУБА, Дніпромісто, 2008. – С.150-155.
3. Принципи архітектурно-ландшафтної організації історичних міст України (на прикладі міста Умань): Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.04 / Ю.І. Єгоров; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – К., 2008. – 23 с. – укр.
4. Звід пам'яток історії та культури України: Енцикл. вид.: У 28 т. / Київ: Енцикл. вид. Кн. 1, ч. 1. А-Л. – К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при видві «Укр. енциклопедія» ім.М.П.Бажана, 1999. – 608 с., іл.
5. Старий Київ: Фотоальбом. – К., 2005. – 310 с.
6. Київ: Парки, площі, вулиці: Фотоальбом. – К., 2006. – 320 с., іл.
7. Визначні пам'ятки Києва: Енциклопедичний довідник. – К.: Фенікс, 2005. – 496 с., іл.
8. Київ: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В.Кудрицького. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1981. – 736 с., іл.
9. Пам'ятки Києва: Путівник. – К., 1998. – 175 с.
10. Кальницький Михайло. Троїцька церква на «Новій Будові» / www.interesniy.kiev.ua/old/architecture/hramy/pogibshie/57
11. Кальницький Михайло. У боргах і в шовках [про Всеросійську виставку 1913 року] / www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/44/0920078606.html
12. Сайт истории Киева / <http://www.oldkyiv.org.ua/data/index.php?lang=ru>

Надійшла до редакції 07.04.2010